

NURİ PAKDİL

Direnif Hattında Bir Devrimci

Âtîf Bedir

İÇİNDEKİLER

Sunuş /	9
Hayat Hikâyesi /	18
Düşler Ülkesi: Çocukluk ve Anne /	31
Nuri Pakdil'in Önerisi /	39
Edebiyat Dergisi: Eylemin Merkez Üssü /	48
Sanat ve Edebiyatla Tutuşacak Büyük Ateş /	94
Batılılaşma/Yabancılaşma /	106
Yerli Edebiyat, Yerli Düşünce, Evrensel Bakış /	113
Öğretisel Duruş: "Ciddi Yanış Daima Destansıdır" /	119
Uygarlık Bilinci /	146
Tanrı Düşüncesi /	151
Osmanlı Devleti ve Ortadoğu'ya Bakış /	155
Kudüs: Bir Şehre Sevdalanmak /	163
Cezayir Afrika Demektir /	170
"Yazmak Uzun Bir Yürüyüşe Çıkmaktır" /	175
"Kitap Okumadan Meydan Okuyamazsınız" /	186
"Tanrı Tiyatroya Girecek" /	196
Her Yere Serpilen Tohumlar: Mektuplar /	208
Yazarın Bir Günü /	214
Dilin Ötesi /	220
Sükût: Sesin Koyu Düşmesidir /	228
Yol ve Yolculuk Düşüncesi /	237
Otel Odaları /	245
Beslenme Bilinci /	254
Aşk: Trende Bir Çift Üzüm Göz /	260
Son Sözler: Nuri Pakdil Bize Ne Söyledi? /	274

KAYNAKÇA / 279

DİZİN / 285

Şebriñ öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi:

“Ey kavmim! Bu elçilere uyun.”

Kur’an-ı Kerim, Yasin/20

Kasdım budur şebre girem feryâd u fiğan koşaram

Yunus Emre

Doğrul: her eylem gibi, bu da denemeyi gerektiriyor: doğrulmayı

dene sürekli + ayakta: eğilmeden puta: eşyaya: ebedi olan salt

Tanrı’dır, İNSAN!

O ses var ya o ses, çivilerle kapatılmış ağızımızdaki o ses,

şimdi duruşumuzun yere düşen gölgesi yâni, ülkede koşmaya

başlayacaktır; bütün Ortadoğu’da da; Avrupa hazır kıta; ne

Afrika uzak, ne Amerika (öteki ‘iki’ de).

Nuri Pakdil

SUNUŞ

*Namlusu hep sıcak silah
Kurşunu aşk
Tüm zamanların içinde akan
Uğultulu ırmak*
Arif Ay

Nuri Pakdil, 1930'lu yılların Türkiye'sinde doğmuş; yaşadığı çağa tanıklık ederek, sanat-edebiyat savaşımını İslam siperinden vermiş, kendisini 'Müslüman Devrimci' olarak tanımlamış yazar, şair ve düşünce adamıdır. Seksen beş yıllık ömrüne kırktan fazla kitap sığdırmış; Türk edebiyatında yerli düşüncenin savunuculuğunu yapmış, 1969-1985 yılları arasında *Edebiyat* dergisini çıkararak, bir edebiyat okulu işlevi gören dergisinde sayısız öğrenci yetiştirmiş bir entelektüeldir. Tüm hayatı boyunca ömrünü tek bir ideale adanmış ve bu idealden tek bir gün dahi ödün vermemiş bir Müslümandır. Bu ideal ise edebiyatın imkânlarını kullanarak inandığı İslami düşüncüyü anlatmaktır. "Öğreti" olarak adlandırdığı bu düşüncesini anlatmanın en iyi yolunun yazmak olduğuna inanmış, ömrünün sonuna kadar şiir, deneme, tiyatro, günlük, mektup türünde kitaplar yazmış, çeviriler yapmıştır.

Peki, Pakdil'in tüm bu çabaları olup biterken, düşünceleri okurda gerçek yankısını bulmuş mudur? Bu soruya ne yazık ki evet cevabını veremiyoruz. Türkiye'de Pakdil'in düşüncelerinin ve edebiyat eyleminin yeterince anlaşılmadığı ve karşılığını bulmadığı kanısındayız. İki binli yıllarda bir televizyon dizisi sayesinde geniş kitleler tarafından tanınır hâle gelmesi ve popüler kültürün bir parçasına dönüştürülme çabaları kitaplarına olan

ilgiyi artırsa da ne yazık ki onun düşüncelerini perdelemiş, onu sadece lisede okul dergisi çıkarmaya çalışan bir öğrenci olarak tanıtmıştır.

Elinizdeki kitapta yapabildiğimiz kadarıyla Pakdil'in ne dediğini anlamaya, onun düşünsel ve entelektüel duruşunun bize ne önerdiğini kavramaya çalıştık. Çabamız, bir yazar, şair ve düşünür olarak Pakdil'in ne yapmak istediğini; düşünce ve edebiyat dünyasındaki yankılarını, kendi anladığımız ve tanıdığımız kadarıyla okura aktarma girişimidir. Pakdil'in yazdığı ve çevirisini yaptığı kırktan fazla kitap, çıkardığı dergi, hakkında yapılan sempozyumlar, kendisiyle uzun yıllar birlikte olmuş insanların yazdıkları, günlükler, söyleşiler, dergi ve gazete yazıları Pakdil'le ilgili derli toplu birçok çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu çalışma Pakdil'i anlamaya ve anlatmaya yönelik mütevazı bir katkı sunma girişimidir. Batılı ülkelerde, Pakdil'le kıyaslanamayacak çok sayıda yazar için, kütüphaneler dolusu yapılan çalışmaları düşünürsek, bu tür çalışmaların artarak devamının gelmesini temenni etmek durumundayız.

Bu çalışmaya karar vermenin de ayrı bir öyküsü var. Ankara'da yeni açılan büyük bir kitabevini gezerken, bazı yazarlar için ayrılan bölümler dikkatimizi çekmişti. Yazar bölümlerinde, o yazarın kitapları ve yazar hakkında başka yazarlar tarafından yazılan kitaplar yer alıyordu. Kitabevinde Pakdil için ayrılan bölümde, yazarın kitapları dışında onunla ilgili yazılmış tek bir kitap bile yoktu. Çok daha önemsiz yazarlar hakkında üç-beş kitap olduğu hâlde Pakdil üzerine bir çalışmanın bulunmayışı elinizdeki çalışmayı yapmaya karar vermemize neden olan başka bir etmen oldu. Çünkü Pakdil, Türkiye'nin son seksen yılına tanıklık etmiş, en önemli Müslüman aydın ve düşünürlerden biridir. Onun kendisinden öncekilerden devraldığı, Türkiye'deki İslami düşünceye (özellikle edebiyat alanında) yaptığı katkı, bu düşünceye sahip daha birçok yazarın yetişmesi için verdiği çaba yadsınamaz. Böyle bir yazarın Türkiye'de Batı-

lılaşma/yabancılaşmaya karşı geliştirdiği ‘yerli düşünce’ kavramı konusunda bitmek tükenmek bilmez ısrarının böyle bir çalışmayı fazlasıyla hak ettiği kanaatindeyiz.

Pakdil’in duruşunu anlatmaya çalışırken, bu duruşu net çizgilerle ortaya çıkaracak temel argümanın, onun düşünceleri ve yaşama biçimi olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. O, edebiyat adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda bir düşünürdür. Mesleğiniz ne? Sorusuna “düşünmek”, diye cevap verecek kadar düşünmeyi temel ilkelerden biri edinen, gündelik yaşamında düşünme saatleri olan, insanlara da bunu öğütleyen ve “Sayın insan bir dakika düşünmez misiniz?” diye soran bir yazardır.

Kitabı yazma süreci de ayrıca üzerinde birkaç cümle etmeyi gerektiriyor. Yapmaya çalıştığımız âdeta bir kazı çalışması gibiydi. Çalışmayı yaparken arkeologların yaptığı kazı gibi asıl esere zarar vermemek gerekiyordu. Bir diğer konu ise kazının öncelikle izinli bir kazı olması gerekiyordu. Alınması gereken izin, bu tür çalışma yapan herkes için bir zorunluluk olmasa da benim için zorunluktuk. Daha doğrusu izin almanın ötesinde, hem böyle bir çalışmadan Pakdil’i haberdar etmek hem de onun hayır duasını almak istedim. 2018 yılının temmuz ayında Rasim Özdenören ve daha birkaç kişinin bulunduğu bir ortamda, böyle bir kitap yazma düşüncem olduğunu Nuri Ağabey’e söyledim. “Çok iyi olur sayın Bedir. Sormak istediğiniz bir şey olursa, ne zaman istersen konuşabiliriz” dedi. Böylece Rasim ağabeyin ve konuşmayı işiten diğer konukların şahitliğinde izni almış olduk.

Şimdi gelelim kazı çalışmasına. Hiç kuşkusuz kitapta yer alan bilgiler yazarın kitaplarında ve yazar hakkında yapılan diğer çalışmalarda kronolojik sırasıyla, açık açık yer alan bilgiler değildi. Yararlandığımız kaynaklar, düşünceler, hatıralar, öncelikle Pakdil’in yazdığı kitaplarda, Pakdil üzerine yapılan diğer çalışmalarda, dergilerin hazırladığı özel sayılarda, hak-

kında yapılan sempozyum bildirilerinde, gazetelerde, dergilerde, hakkında yapılan belgesellerde, kendisiyle yapılan söyleşi, panel ve açık oturumlarda dağınık hâlde yer alıyordu. Okumalardan, araştırmalardan, tanıklıklardan ve görüşmelerden damıtılan sözler, renkler, çizgiler bir araya gelerek *Direnîş Hat-tında Bir Devrimci*'yi ortaya çıkarmış oldu. Ayrıca taradığımız kaynaklardan aldığımız her bir cümlenin alıntılıandığı kaynak da belirtildi. Bu durum çalışmamızı akademik bir çehreye büründürse de dipnotların ve kaynakların belirtilmesi alıntı yaptığımız eser sahiplerine haksızlık etmemek için kaçınılmaz oldu.

Pakdil'i ifade edecek bir yığın kavram ve kelime bulmak mümkündür. Kelimelerden ilki belki de en uygun olanı 'Çelik Adam'dır. Söz konusu ifade, Pakdil'in kendisi tarafından kullanılmıştır. "Çelik adam; kahramanın adı, bakalım nereye kadar gidecek?" sorusunu kendisine sormuştur Pakdil. 'Çelik Adam'lık yolda yürürken yürüyüşün ahengini bozacak, tökezletecek, herhangi bir şekilde çıkarılacak her türlü engeli umursamadan yürümeye devam etmek demektir. Yürüyüşte tek başına kalınsa bile öylece devam etmek ve bu yürüyüş sırasında "yeryüzünün hâliinden devamlı müteessir olmakla görevlendirilmiş" gibi düşünmektir. Onun en büyük özelliği, sarsılmaz bir Tanrı inancı ve Büyük Önder Hz. Muhammed'e olan bağlılığıdır. Birçok düşünürün zihnini meşgul eden, onları inanç krizine sokan sorunu o, daha çocukken çözmüştür. "İnsan ya Tanrı'dan yanadır ya da Tanrı'ya karşıdır." Ona göre, üçüncü bir yol yoktur. Seçimini böylesine keskin bir bilinçle yapmıştır. O tam bir mustarıptır. Onun hayatı, yaşadığı ıstırabın hangi derinliklere indiğini, onu hangi uç noktalarda dolaştırdığını ortaya koyar. O, sarsılmaz inancının gereği olarak yeryüzünde bulunma nedenimiz olarak Tanrı'ya verdiğimiz sözü görmekte, bu sözü çiğnediğimizi düşünmekte ve bunun için insanlık adına ıstırap duymaktadır.

Yol arkadaşlarından Ali Göçer, Pakdil'in hayatına yön veren tarihsel bakışını ikiye ayırır: "İlki, insanın yaratılışından sonra yeryüzüne sürgünlüğü ile başlayan ve çoğunlukla Nebevi kaynaklı olayların biçimlendirdiği tarihsel birikimdir. Öteki ise Nuri Pakdil'in bizzat kendi bedeninde ve beyninde yaşadığı ya da aile çevresinin ve kendi yaşadığı zamanın biçimlendirdiği ve içinde cadı kazanı gibi kaynayıp duran çelişkilerin, çatışmaların, sanıların, yankıların oluşturduğu bir kişisel serüven ve kişisel birikimdir." (*Hece Nuri Pakdil Özel Sayısı*, 18)

Nuri Pakdil üzerine konuşan, yazan ve fikir üretenlerin görüş birliğine vardıkları konulardan biri, onun yol gösterici bir edebiyat adamı ve düşünür olduğudur. Olağan zamanlarda bunun pek bir önemi olmasa da istikametini kaybetmiş toplumlar için yol ve istikamet gösterici işaretçilere her zaman ihtiyaç olmuştur. Kuşkusuz toplumların karşısına zaman zaman yanlış yolu gösteren işaretçiler de çıkmıştır. Pakdil insanlara 'doğru yol'u (sırat-ı müstakim) işaret eden bir düşünce adamıdır. Onun işaret ettiği yolun 'doğru yol' olduğunun sağlamlasını yapmak çok kolaydır. O, asırlarca içinde yoğrulduğu İslam uygarlığı zemininden son iki yüz yıldır dıştan ve içten gelen tepeden bir kurgu ile farklı taraflara yönlendirilmiş ve savrulmuş toplumu tekrar aynı yola çağırılmaktadır. Davet edilen yolun haritası ve kılavuzu, son kitap, Kur'an-ı Kerim; işaretçisi ve önderi, son Elçi Hz. Muhammed'dir (selam onun üzerine olsun). Pakdil, Batılılaştırılmış yazarlar gibi toplumun yönünü değiştirmeyi değil, 'ana yol göstericisi' olmayı seçmiş bir yazardır. Çağrısını yaparken de geriye dönüşü değil, özünü geçmişten alan, son derece devrimci ve yenilikçi bir gelecek öngörmektedir.

Akif Emre, bir 'yön gösterici' olarak Pakdil'in bu özelliğini şöyle anlatır: "Nuri Pakdil çeyrek yüzyılı aşkın yazı hayatında sürekli bir pusula gibi bir *yön* gösterdi. Bir toplumun hafızasının tazelenmesinde, tarihle hesaplaşmasında, bilincinin yeniden inşa edilmesinde sanatçılara düşen görevin somut ifa-

desini görmek, sıcak temasa geçmek istiyorsanız onun coşkulu, uyarıcı, evrensel diliyle bağ kurmanız gerekir. Tüm entelektüel ürünlerinde, satırlara döktüğü yazılarında kaleminin bir pusula gibi sürekli bir 'yöne' işaret edişine, mekân fikrinin işlenişine tanık olduk." (Hece, 22)

Ahmet Özalp ise Pakdil'i, "anayol gösterici bir usta" olarak tanımladıktan sonra, onun eyleminin "uzun bir yürüyüş" olduğunu; Pakdil'in yol göstericiliğini yazdıklarıyla ve *Edebiyat* dergisiyle yapmaya çalıştığını belirtir. "Bu yürüyüşte, egemen renk olan mavi, göksel olanı, Tanrısal olanı simgelemektedir. Kurtarıcı bir yürüyüş, ancak Tanrısal ilkelerle ve bu ilkelere ödünsüz bağlanmakla, biatla yapılabilir. Tayin edici tek ölçü "Biat" olduğuna göre, yapılacak ilk iş de insanları yeniden biat bilincine kavuşturmadır. Yani, Tanrı öğretisine tam inanış ve bağlanışa. Bu yürüyüşte taşınan tek silah kitaptır. Eylemin devinim gücünü, dönüştürücü gücünü kitap oluşturmaktadır." (*Anayol Göstericisi...* 20)

Pakdil, yaşadığı çağ yüzünden gece yarıları uykusu kaçan adamdır. "Biri, kimseyi iplemeden duruyorsa, o toplum mutlaka sarsılır." diye düşünen adamdır. Aslında bu 'biri' önce Pakdil'in kendisidir. "O, sağına ve soluna bakmadan, arkasına bakmayı aklına bile getirmeden 'biri' olarak kendisini görmektedir zaten. Kimseyi iplemeden dik durma eylemini kendisi yapar öncelikle." (Sert, *Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil* 192) Bu duruş sanki Üstad Necip Fazıl'ın sorusuna, sözü yere düşürmeden erken verilmiş bir cevap gibidir. Pakdil sağına, soluna ve arkasına bakmadan 'ben varım' diyen adamdır.

Pakdil'in yazdıklarından ve onun üzerine yazılanlardan yola çıkarak Pakdil'i anlamamanın ve anlatmanın zorluğunun farkındayım. Böyle bir girişimde bulunurken başlangıçta kolay olacağını düşündüm ama ilerledikçe ne denli zor ve çetrefilli bir işe giriştiğimi de görmüş bulundum. Pakdil'in yazdıklarını bölük pörçük okumak, onu kulaktan dolma şehir efsaneleri ile

tanımaya çalışmak, handikapları olan, oldukça zor bir çabadır.

Pakdil'le karşılaşan insan ya bir daha onun yanına uğramaz ya da ona bağlanır. "Nuri Pakdil'in sizin hayatınıza etkisi, bir gök taşının dünyaya çarpmasıyla oluşan etkiye eşdeğerdir. Müthiş biçimde sarsılırsınız, derin bir oyuk açılır içinizde. Hiçbir şey asla eskisi gibi olmaz. Kendinize gelmeniz zaman alır doğal olarak. Kendinize geldiğinizde mutlaka, armağanlara kavuştuğunuzu hissedersiniz. Varoluşunuzu derinden duyumsar, iyi ki Nuri Pakdil gibi birisi var aramızda, dersiniz. Güçlü ve güvende hissedersiniz kendinizi." (Aslan, *Edebiyat Eylemi* 281) Bu sözler uzun yıllar Pakdil'in yanında bulunmuş birine ait olsa da onunla karşılaşan birçok insanın ortak duygusudur aynı zamanda.

Pakdil zor olanı seçen adamdır. Sanki hayatı kendisini sınamakla geçmiştir. Karşısına çıkan zorluklara ve engellere bakarken, yanımda kimse olmasa da ben bunun üstesinden gelebilirim diye düşünmüştür. İstanbul'u çok sevmesine rağmen Ankara'da yaşamayı seçmesi böyle bir seçimdir. Sanki kendisine İstanbul'a hasret cezası vermiş gibidir. Sessizliği sever ama uzun yıllar, Ankara'nın en gürültülü caddelerinin birinde yer alan bir otelde kalmıştır. Bu seçim biraz da 'Çelik Adam'ın yaşama direncini artırma ve test etme deneyleridir. Çünkü o sınırları sonuna kadar zorlamayı seven adamdır. Bunları yaparken (örneğin Ankara'da yaşamayı seçerken) "Bakalım İstanbul hasretine ne kadar dayanabileceğim?" ya da sanki, "Hem bir otel hayatına hem de gürültüye ne kadar dayanabilirim?" diye düşünmektedir. Bunları, farklı yöntemler kullanarak çeliğin mukavemetini test etmeye de benzetebiliriz.

Pakdil'in çocukluğunda yaşadıkları, ailesinin başına gelenler, o dönem Türkiye'sinin geçirdiği değişim ve travma, çevresindeki insanların yaşadıkları karşısındaki çaresizlikleri, güçlü hafızasında bıraktığı derin izler, hayatı boyunca onun bir tedirgin, mustarip, muhalif, devrimci ve uzlaşmaz bir yazar

olmasına neden olmuştur. Çocukluğundan beri yaşadığı her şeyi en ince ayrıntısına kadar hatırlaması, hatta bunları daha dün yaşanmış gibi sürekli zihninde koruması, onu yirmi dört saat diken üstünde tutmaya yetmektedir. Bu yüzden hayatı iki farklı kutbun birbiriyle temasından çıkan elektrik kıvılcımları gibi gerilimli yaşamıştır. Bu gerilimi çevresinde bulunanlara da geçirmiş; gerilime dayanamayanlar yanından zamanla uzaklaşmış ve o da tüm büyük sanatçılar gibi sonunda kendisini bile isteye yalnızlığa mahkûm etmiştir. Mahkûm etmiştir diyorum çünkü Pakdil'in kendi isteği ve seçimi dışında bir eylemde bulunduğu vaki değildir. Bir seçim yapmışsa bunu son derece bilinçli ve isteyerek yapmıştır. Bu hayatının her günüyle doğrudan ilintilidir.

Pakdil, ideolojik duruşu olan yazarlardandır. Bu duruş, kuşkusuz İslami öğretiyi benimsemiş bir insanın duruşudur. Onun bu hâli neredeyse birçok etmenin bir araya gelmesiyle oluşan bir hayat hikâyesinin sonucudur. Çocukluğundan başlayarak yetiştiği aile ortamı, yaşadığı zaman diliminde Türkiye'de ve dünyada olup bitenler, okuduğu okullar, kitaplar, arkadaşlıkları ve kendisine örnek aldığı daha önceki kuşaklar bu duruşun oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu, klas bir duruştur. Yazar bir kitabına da ad olarak seçtiği 'klas duruş'u şöyle açıklar: "Klas duruş, bir insanın, bir yazarın hiçbir engelden yılmadan amacına doğru yürüyüşünü ifade eder. 'Klas duruş', çok sabırlı olmaktır; vicdanlı olmaktır; ilkel olmaktır; umutsuz olmamaktır; yazdıklarınızla yaşama biçiminiz arasında çelişki olmamasıdır. Her koşulda, doğru bildiğiniz şeyin arkasında durmaktır." (*Konuşmalar 2*, 57) Pakdil, yaşadığı hayatla dünyaya verilmiş bir cevaptır. İşte elinizde tuttuğunuz bu kitap, hayatı zor, yazdığı metinleri daha da zor bir insanı anlamaya yönelik bir gayretten ibarettir.

Çalışmayla ilgili birkaç not:

1. Yazıların başlarında bulunan epigraflar, (sunuş yazısındaki Arif Ay'dan alıntılanan şiir hariç) Pakdil'in kitaplarından alınmıştır ve ayrıca kaynak gösterilmemiştir.
2. Kuşkusuz kul yapısı hiçbir şey kusursuz değildir ve insanoğlu kusurlarıyla vardır. Bilgi yanlışı ve yazım hatalarının en aza indirilmesi için bu çalışmayı yayım öncesi okuyarak fikirlerini söyleyen, düzeltme önerileri sunan Ali Karaçalı, Necip Evlice, Duran Boz ve Baki Kaya'ya; ayrıca kitabın editörlüğünü üstlenen İbrahim Demirci'ye teşekkürlerimi sunarım.
3. Yaklaşık bir yıldır üzerinde çalıştığım bu kitaba 18 Ekim günü, Cuma vaktine az bir zaman kala son noktayı koymuş ve "artık yayınevine teslim edilebilir" diye düşünmüştüm. Meğerse aynı saatlerde Ankara Şehir Hastanesinde yatmakta olan Nuri Pakdil de yaşam mücadelesinin son noktasındaymış. Saat 13.10'da tam da namaz vakti ebedî yurduna göç ettiği haberi geldi öğleden sonra. Mekânı cennet, Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Âtîf Bedir
18 Ekim 2019, Cuma

HAYAT HİKÂYESİ

Yaşaya yaşaya hem kendimizi tanıyoruz, keşfediyoruz hem de insanı. Tek yöntemi vardır bu öğretinin de: direnmek, pes etmemek, yılmamak, cesur olmak! Bunlar da, zaten asıl öğeleri boyun eğmemenin iblis'e.

1930'lu yıllar Osmanlı'nın parçalanıp yıkılmasından sonra yerine kurulan yeni devletin de çocukluk yıllarıdır. Pakdil'in kelimeleriyle söyleyecek olursak 'Birinci Paylaşım Savaşı' sonucunda altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu yenik çıkmış ve topraklarının tamamı Batılı ülkelerce işgal edilmiş ve devlet kelimenin tam anlamıyla köklerinden 'çürütülen' bir çınara dışarıdan vurulan birkaç darbeye devrilmiştir. Yaşanan öyle bir yıkımdır ki hazırlıkları çok öncelere dayanır. Batılı ülkeler bu koca çınarı yıkabilmek için çok yönlü planlar yapmış; planlarının meyvelerini de yirminci yüzyılın başında çıkardıkları savaş sonucunda toplamıştır. Batı'da yapılan planın en önemli halkasını ise ülke aydınlarını, edebiyatçılarını kendi ülkesine, halkına yabancılaştırarak, uygarlığından kopararak, Batı hayranı, kontrol edilebilir birer beyin hâline getirmek oluşturmuştur. Koca devletten irili ufaklı çok sayıda sözde bağımsız, özde Batıya bağlı devletçik doğmuştur. İmparatorluktan geriye kalan son topraklarda ise yeni bir devlet kurulmuştur: Türkiye.

Daha düne kadar aynı devletin tebaası olarak yaşayan insanlar ortaya çıkan yapay sınırların sonucu olarak farklı ülkelerin topraklarında kalmıştır. Osmanlı'nın iki kadim şehri Maraş ve Halep tam da böyle iki şehirdir. Daha düne kadar arada hiçbir sınır olmaksızın birkaç saatte gidilip gelinen, kız alınıp kız verilen iki şehir artık birbirine çok uzaktır.